

Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana

ŽANETA OZOLIŅA, IVETA REINHOLDE, SIGITA STRUBERGA

Nodaļā atspoguļoti drošības subjektīvās uztveres izpētes svarīgākie metodoloģiskie aspekti, kuri izmantoti Latvijas iedzīvotāju viedokļu noskaidrošanai empīrisku datu ieguvē. Drošības izziņāšanai Latvijā ir senas tradīcijas, tomēr tās subjektīvie aspekti nav pietiekami apzināti. Tiem ir īpaša loma laikā, kad valstī tiek ieviesta visaptverošā valsts aizsardzība, kurā iedzīvotāji ir ne tikai drošības patērētāji, bet arī radītāji. Izpētes metodoloģisko rāmējumu veido šādi secīgi soļi: sabiedriskās domas apaujas rezultātu analīze, kas liecina par iedzīvotāju dominējošām attieksmēm pret drošību valstī, pētāmo drošības sektoru identificēšana, attiecīgu indikatoru izvēle katram no tiem, pārvaldības indikatoru noteikšana kopumā un atbilstoši katram sektoram, fokusa grupu interviju veikšanas ietvars, pašvaldības darbinieku intervēšana atbilstoši iegūtajiem datiem par subjektīvo uztveri attiecīgajā kopienā un rekomendāciju izstrāde, kas balstīta pētījumu rezultātos. Izstrādātais un lietotais Latvijas iedzīvotāju drošības subjektīvās uztveres metodoloģiskais rāmējums ļauj iegūt dažādus datus indivīda, grupas, kopienas un valsts līmenī, tādējādi veidojot politiku, kura atbilst iedzīvotāju vajadzībām un rada nosacījumus iesaistei visaptverošā valsts aizsardzībā.

Atslēgvārdi: drošības indikatori, metodoloģija, pārvaldības indikatori, subjektīvā drošība, subjektīvā drošības uztvere.

The article focuses on the main elements of methodology applied in analysis of the subjective perception of security that is prevailing among the inhabitants of Latvia and discusses the subsequent collection of empirical data. The concept of security has been widely studied in Latvia and has longstanding traditions, while the subjective perspective of security has not been investigated and analysed. The subjective aspects of security are of particular importance at the present time when the government is introducing a comprehensive defence concept. This comprehensive defence concept presupposes that society acts not only as a consumer but also as a provider of security.

The methodological framework consists of the following components: 1) analysis of existing public opinion polls that serve as a source of information on the dominant attitudes towards security in the country, 2) identification of the most relevant security sectors, 3) elaboration of indicators relevant in each of the sectors, 4) focus group interviews based on the set of indicators in selected municipalities, 5) further interviews with municipal employees based on the results of the focus group interviews, thus comparing whether local governments are aware of the subjective perceptions of security and whether adequate policy measures are being employed, and 6) recommendations based on the results of the study. The proposed methodological framework allows to collect rich data on the subjective perception of security at the individual, group, community, and national levels; this data can then be used for policy making that responds to the needs of inhabitants and engages them in the comprehensive defence of the country.

Keywords: governance indicators, methodology, security indicators, subjective security, subjective security perception.

Ievads

Latvijas iedzīvotāju drošības subjektīvās uztveres izpēte nav iespējama bez teorētiskā analīzes ietvara izstrādes, jo tas rada nosacījumus autoru pašu individuālo priekšstatu un zināšanu norobežošanai no iegūtajiem datiem un patvaļīgas interpretācijas. Tādēļ šis nodaļas mērķis ir secīgi konstruēt tādu metodoloģisko rāmējumu, kas kalpotu visa projekta vajadzībām un būtu izmantojams empīrisko datu ieguvei un atlasei, uz kura pamata izstrādātu secinājumus un rekomendācijas. Pētījuma centrālais koncepts ir drošība. Tādēļ raksta pirmā daļa ir veltīta šī jēdziena izpētes īpatnībām Latvijā un tā definējuma pamatojumam, kas izmantots visa pētījuma gaitā. Otrajā daļā uzmanība pievērsta drošības subjektīvās uztveres dažādiem aspektiem, kuri ir pētīti starptautiskās politikas jomā, un noteikti tie elementi, kuri nozīmīgi Latvijas gadījuma izpētē. Savukārt trešā raksta daļa izskaidro galvenos izpētes soļus, kas ļauj nonākt līdz Latvijas iedzīvotāju drošības subjektīvās uztveres analīzes galvenajiem elementiem un to sasaistei ar drošības politikas veidošanu, īpašu uzmanību pievēršot pašvaldību attiecībām ar kopienām.

Drošības jēdziena izpēte Latvijā starptautisko diskusiju kontekstā

Drošības jēdziena izpēte Latvijā ir ar salīdzinoši senām tradīcijām. Tā ir viena no visvairāk pētītajām jomām starptautiskās politikas disciplīnā. Drošības dažādo sektoru izziņāšanai uzmanību ir veltījuši, piemēram, vēstures,¹ ekonomikas,² starptautisko tiesību³ nozares pārstāvji. Taču tieši starptautiskās politikas disciplīnā ir vērojams visbagātākais pētījumu klāsts, un tam ir savi skaidri redzami objektīvi nosacījumi. Latvijas neatkarības atgūšana 1990.–1991. gadā bija primāri saistīta ar Krievijas karaspēka izvešanu, trauslā miera nodrošināšanu, pārejot uz demokrātisku politisko režīmu un Latvijas drošības un aizsardzības sistēmas veidošanu, tai skaitā dibinot Latvijas bruņotos spēkus no nulles punkta. Praktiski risināmie jautājumi, kuros nebija uzkrāts bagāts zināšanu kopums, veicināja pētījumu par drošību un drošības politiku nacionālā, reģionālā un starptautiskā līmenī.

Salīdzinājumā ar drošības pētījumiem pasaulē Latvijas pieredze un attīstības posmi neatbilst tai dinamikai, kas bija vērojama šajā nozarē pasaulē, kurā 1990. gada sākumā jau valdīja visdažādāko skolu konkurence par “vislabāko piedāvājumu” drošības skaidrojumu tirgū, sākot ar reālistu⁴ cīņu par intelektuālu izdzīvošanu pēc aukstā kara līdz konstruktīvistu piedāvājumam radīt jaunas drošības identitātes un skaidrot “runas aktus”⁵. Latvijas gadījumā

¹ Skatīt, piemēram, Feldmanis, I., Stranga, A., Virsis., M. (1993). *Latvijas ārpolitika un starptautiskais stāvoklis: 30. gadu otrā puse*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts; Stranga, A. (2010). Vēsturnieki par Latvijas drošības problēmas risinājumiem starpkaru periodā. *Latvijas Vēsture: jaunie un jaunākie laiki*, Nr. 2, 22.–36. lpp.

² Skatīt, piemēram, Šumilo, E., Baumane, I. (2007). Some Negative Aspects of Social Capital: The Case of Undeclared Work in Latvia. *Humanities and Social Science in Latvia*, No. 2(51). Rīga: Institute of Economics; Sauka, A., Rivža, B. (red.) (2014). *Latvijas ekonomikas un uzņēmējdarbības izaicinājumi*. Ventpils: Ventpils Augstskolas Uzņēmējdarbības, inovāciju un reģionālās attīstības centrs.

³ Ziemele, I. (2004). Latvijas loma drošības un miera tiesiskā nostiprināšanā. Vai starptautiskām tiesībām un organizācijām ir nozīme? No: *Latvija Eiropā: nākotnes vīzijas*. Jundzis, T. (red.) Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 31.–55. lpp.

⁴ Skatīt: Wolfer, A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: John Hopkins University; Morgenthau, H. J. (1967). *Politics Among Nations*. New York: Knopf; Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press; Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House; Ullman, R. H. (1983). Redefining Security. *International Security*, Vol. 8(1); Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

⁵ Buzan, B., Waeber, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder Co: Lynne Rienner; Weldes, J. et al. (1999). *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*. Minneapolis: University of Minnesota Press; Jone, R. W. (1999). *Security, Strategy and Critical Theory*. Boulder Co: Lynne Rienner; McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests. Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press; Booth, K. (2005). *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder Co: Lynne Rienner.

pētniecību drošības jomā virzīja nevis globālās pārmaiņas pasaules politikā un starptautiskajā spēku līdzsvarā, bet ikdienas praktiskie jautājumi, kas bija nozīmīgi Latvijas atgūtās neatkarības nostiprināšanai un tās neatgriezeniskuma nodrošināšanai, – drošības jēdziena skaidrojumi un nacionālās drošības politikas izveides aspekti,⁶ alianšu teorija, NATO būtība un paplašināšanos kavējošie un veicinošie nosacījumi,⁷ reģionālā drošība kā Baltijas valstu un Baltijas jūras reģiona rīcība,⁸ un pāri šīm tēmām kā vienojošais izpētes objekts bija Krievijas rīcība pasaulē un reģionālajā telpā.⁹

Latvijas drošības un aizsardzības politikas veidošana atstāja iespaidu uz pieaugošām atšķirībām drošības jēdziena teorētiskajos un empīriskajos pētījumos. Pēc aukstā kara beigām starptautiskās drošības pētījumos dominēja tā saucamie “visaptverošie drošības” aspekti – migrācija, atbrūnošanās, nevienlīdzības un nabadzības pieaugums, drošība kā emancipācija un citi (atsauce uz 90. gadu sākuma pētījumiem), bet Latvijā šo tematu izpēte nesniegtu atbildes uz tūlītējiem jautājumiem par tradicionāliem drošības sektoriem: nacionālo un militāro drošību, drošības politikas stratēģiju – no neitralitātes līdz līdzsvarošanas politikai. Pētniecībā skatījums uz drošības politiku izlidzinājās ap gadsimtu miju, kad no ES un NATO tika saņemta skaidra atbilde par abu organizāciju paplašināšanās procesa uzsākšanu Baltijas valstīs. Līdz ar to Latvijas iekļaušanai organizācijās, kuras bija valsts ārējās un drošības politikas mērķis, bija nepieciešams pastiprināti pētīt drošību tās daudzveidībā, jo sarunu

⁶ Jundzis, T. (1995). *Latvijas drošība un aizsardzība*. Rīga: Junda; Lejiņš, A. (1995). The Baltic Security Dilemma: How to Secure Independence. In: Berry, Ch. (Ed.) *The Search for Peace in Europe*. Institute for National Strategic Studies and the George C. Marshall European Center for Strategic Studies, Garmisch-Partenkirchen; Lejiņš, A., Apinis, P. (Ed.) (1995). *The Baltic States on Their Way to the European Union/Security Aspects*. Rīga: Latvian Institute of Foreign Affairs; Jundzis, T. (1996). Defence Models and Strategies in the Baltic States. *The International Spectator*, 31(1), pp. 25–37, DOI: 10.1080/03932729608456728

⁷ Ozoliņš, A. (1996). *Estonia, Latvia and Lithuania in the European Security Architecture: Limits and Opportunities*. Lejiņš, A., Bleiere, D. (1996). *The Baltic States: Search for Security*. Rīga: LIA, pp. 76–93; Lejiņš, A. (1999). *Baltic Security Prospects at the Turns of the 21st Century*. Helsinki: Kikumora Publications; Bleijere, D. et al. (1999). *The Impact of European Integration Processes on Baltic Security*. NATO Fellowship Programme; Lejiņš, A. (red.) (2003). *NATO un Eiropas Savienības sadarbība drošības jomā: atšķirīgi viedokļi un kopēji risinājumi*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts.

⁸ Lejiņš, A., Bleiere, D. (1996). *The Baltic States: Search for Security*. Rīga: LIA; Ozoliņa, Ž. (2000). *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Izglītība; Arteus, G., Lejiņš, A. (1997). *The Baltic Security. Looking towards the 21st Century*. Stockholm: Forsvarhögskolan / Rīga: Latvian Institute of International Affairs.

⁹ Stranga, A. (1996). Russia and security of the Baltic States 1991–1996. In: Lejiņš, A., Bleiere, D. (eds.) *The Baltic States: Search for Security*. Rīga: LIA, pp. 141–185; Stranga, A. (1997). Baltic – Russian relations: 1995 – beginning of 1997. In: Lejiņš, A., Ozoliņa, Ž. (eds.) *Small States in Turbulent Environment: The Baltic Perspective*. Rīga: LIA, pp. 184–238; Ozoliņa, Ž. (1998). Latvia. In: Mouritzen, H. (ed.) *Bordering Russia. Theory and Prospects for Europe's Baltic Rim*. London: Ashgate, pp. 131–164; Bleiere, D., Stranga, A. (2000). The Latvian Russian Crisis of 1998. In: Stern, K. E., Hansen, D. (eds.) *Crisis Management in a Transitional Society: The Latvian Experience*. Stockholm: Försvarshögskolan, pp. 216–259.

vešana ar ES un NATO notika ne tikai par militārām vai iekšlietu sistēmas spējām, bet par visu drošības politikas spektru.

Sākot ar 2000.–2002. gadu, pieaug pētījumu skaits “visaptverošās drošības” laukā, pievēršoties cilvēkdrošības,¹⁰ sabiedrības drošības,¹¹ ekonomikas drošības un citiem drošības sektoriem. Vēl jo vairāk šo pētījumu paplašināšanas tendenci ietekmēja globālās finanšu un tai sekojošā ekonomikas krīze pasaulē un Latvijā, kas skāra gandrīz ikvienu mājsaimniecību valstī, mazinot tās drošumspēju. Taču nebūtu korekti apgalvot, ka drošības pētījumi koncentrējās tikai uz iekšpolitiskās situācijas apzināšanu. Šajā pašā laikā sākās diskusijas Eiropas Savienībā par tās lielāku lomu pasaules politikā un Kopējās ārējās un drošības politikas (KĀDP) aktīvāku lietošanu. Rezultātā ES, gatavojot jauno Lisabonas līgumu,¹² kuru pieņēma 2009. gadā, liela dalībvalstu uzmanība tika vērsta šīs politikas virzienā, kas vienlaicīgi veicināja pētnieku kopienas darbību, apzinot ES potenciālu un vājos posmus. Tādējādi arī Latvijā drošības pētījumos uzmanība pievērsta ES starptautiskās darbības izvērtējumam.¹³ Īpašu vietu ieņem analīze par Krieviju kā ES kaimiņvalsti.

Būtisks pavērsiens drošības pētniecībā Latvijā sākas pēc 2014. gada notikumiem Ukrainā, kuri liecina par to valstu pārākumu konfliktu situācijās, kuras spēj savienot militāros ar nemilitāriem līdzekļiem un kuras mērķtiecīgi lieto hibrīddraudus savu ieceru sasniegšanai. Militārais konflikts Ukrainā un Krimas teritorijas aneksija būtiski ietekmēja drošības jēdziena izpētes virzienu, kurā vienlīdz svarīgas ir “cietās” un “maigās” drošības komponentes un kurā vienlīdz nozīmīgi ir pētījumi par valstu aizsardzības doktrīnām un militārajām spējām, kā arī par sabiedrības, kopienu un indivīdu spēju piemēroties jauniem apstākļiem, būt noturīgiem pret hibrīddraudu radītajiem izaicinājumiem

¹⁰ Skatīt, piemēram, *Tautas attīstības pārskats. Cilvēkdrošība. Latvija.* (2003). Rīga: UNDP; Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2010). *Rethinking Security.* Rīga: Zinātne; Ozoliņa, Ž. (red.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei.* Rīga: Zinātne; Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2015). *Gender and Human Security. A view from the Baltic Sea Region.* Rīga: Zinātne.

¹¹ Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2016). *Societal Security. Inclusion-Exclusion Dilemma. A Portrait of the Russian Speaking Community in Latvia.* Rīga: Zinātne; Aatola, M. et al. (2018). *Societal Security in the Baltic Sea Region.* Rīga: Latvian Institute of Foreign Affairs.

¹² Lisabonas līgums. Pieejams: mfa.gov.lv

¹³ Auers, D., Bukovskis, K. (2006). Eiropas Parlaments un Eiropas kopējā ārējā un drošības politika. No: Ozoliņa, Ž. (red.) *Eiropas Parlaments: ārējās un drošības politikas īstenošana.* Rīga: Zinātne, 15.–40. lpp.; Ozoliņa, Ž., Rostoks, T. (2006). Latvian Outlook on the European Union Common Foreign and Security Policy. In: Tiirma-Klaar, H., Marques, T. (eds.) *Global and Regional Security Challenges: A Baltic Outlook.* Tallinn: Tallinn University Press; Lejiņš, A. (red.) (2007). *Pastiprināta Eiropas Savienības austrumu kaimiņu politika: jautājumi un izaicinājumi.* Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts; Bungs, Dz. et al. (2007). Eiropas Savienības Kopējā ārējā un drošības politika vērtību un interešu krustugunis (bet ne krustcelēs). No: Ozoliņa, Ž. (red.) *Latvijas skatījums uz Eiropas Savienības nākotni.* Rīga: Zinātne, 214.–262. lpp.; Ozoliņa, Ž. (2007). European Security and Defence Policy: the Latvian perspective. In: Archer, Cl. (ed.) *New Security Issues in Northern Europe. The Nordic and Baltic states and the ESDP.* London: Routledge, pp. 115–138.

un par līdzatbildību valsts drošības uzturēšanā.¹⁴ Jēdzieni, kuri šobrīd tiek izmantoti drošības politikā, kā, piemēram, izturētspēja/noturīgums (*resilience*), ir sinonīmi jau 2003. gadā publicētajam tautas attīstības pārskatā par cilvēkdrošību lietotajam drošumspējas jēdzienam.¹⁵ Savukārt vairākos pētījumos liktais uzsvars uz nepieciešamību iesaistīt sabiedrību drošības un aizsardzības politikas veidošanā ir vainagojies ar Latvijas valdības akceptēto informatīvo ziņojumu “Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā”¹⁶.

90. gadu sākumā bija vērojama atšķirība drošības definējumā, kuru izmantoja Rietumu tradīcijā sakņoti starptautiskās politikas eksperti un Latvijas pētnieki, bet ap 2000. gadu šīs atšķirības samazinājās, lielāku uzmanību pievēršot daudzpusējam šī fenomena skatījumam. Savukārt pēc 2014. gada vienprātība par konvencionālo un hibrīdo apdraudējumu drošības interpretējumā ir tikai pieaugusi.

Diez vai šobrīd atgriešanās pie aukstā kara mēģinājumiem paplašināt drošības jēdziena interpretāciju vairs ir nepieciešama, jo situācija pēc aukstā kara ir pierādījusi, ka domāšana “vai – vai” kategorijās ir vairāk izdevīga un piemērota akadēmiskām diskusijām, kamēr drošības politika ir spiesta vienlaicīgi risināt šaurās (politiskās un militārās) un paplašinātās (sabiedrības, vides, enerģētikas, ekonomikas) drošības jautājumus, ko nosaka pieaugošais apdraudējuma daudzveidīgums un cilvēku pieprasījums pēc atbilstošām politikām. Diskusija par šauru un plašu drošības interpretējumu ir savā ziņā kļuvusi bezjēdzīga. Minēto draudu daudzveidības pieauguma dēļ aktuālāks ir jautājums par drošības politikas veidotāju un drošības patērētāju spēju – abām pusēm saskatīt draudus, abām pusēm sadarboties to novēršanā, abām pusēm būt spējīgām lietot atbilstošākos līdzekļus draudu izcelšanās novēršanai un pieaugošas intensitātes apstākļos to mazināšanai. Šāda mijiedarbība var izrādīties visai sarežģīta, jo nedz valdība ar definēto drošības un aizsardzības politiku, nedz

¹⁴ Kudors, A. (red.) (2014). *Krievijas publiskā diplomātija Latvijā: mediji un nevalstiskais sektors*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds; *Internet trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia*. (2016). Rīga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence; *Redefining Euro-Atlantic values and Russia's strategic communication in the Euro-Atlantic space*. (2016). Rīga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence; *StratCom Laughs: In search of an analytical framework*. (2017). Rīga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence; Rostoks, T., Vanaga, N. (eds.) (2019). *Detering Russia in Europe. Defence Strategies for Neighbouring States*. London: Routledge; Bērziņa, I. (red.) (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija; Bērziņa, I. (2020). From 'total' to 'comprehensive' national defence: the development of the concept in Europe. *Journal of Baltic Security*, 6(2), pp. 1–9; Bērziņa, I., Zupa, U. (2020). *Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti: veicinošie un kavējošie faktori*. Rīga: Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija.

¹⁵ *Tautas attīstības pārskats. Cilvēkdrošība. Latvija*. (2003). Rīga: UNDP.

¹⁶ Latvijas Aizsardzības ministrija. *Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā*. (2019). Pieejams: Informatīvais ziņojums_VVA ieviesana_2018.pdf (mod.gov.lv)

individīdi un sabiedrība ir konstantas vienības. Tās atrodas pastāvīgā mainībā, kas atbilstoši var pārdefinēt, adaptēt vai radīt jaunas izpratnes par apdraudējumu un atbilstošām politiku izvēlēm. Viens no redzamākajiem drošības pētniekiem Bills Maksvīnijs (*Bill McSweeney*) norādīja, ka drošības politikas nevajadzētu formulēt kā vienkāršu indivīdu vajadzību apkopojumu un to pierakstīšanu valstij, bet uz tām jāskatās kā uz procesu, kurš dinamiski attīstās un kurā sociālie aģenti, meklējot jaunas identitātes un intereses, rada un piedāvā drošības risinājumus. Šo procesu viņš nosauc par “sociālās kārtības refleksi-vo teoriju”, piešķirot drošības radītāja statusu indivīdiem un kopienām.¹⁷ Tieši minētā Maksvīnija atziņa ir būtiski iespaidojusi grāmatā atspoguļotā pētījuma gaitu, kas padara tālāk atspoguļotos rezultātus unikālus un inovatīvus, jo fokusa grupu interviju apkopotie rezultāti ir samēroti ar attiecīgo pašvaldību darbinieku/vadītāju aptaujās iegūto skatījumu par drošības situāciju kopienā. Viens no pētījumu soļiem bija noskaidrot, vai pašvaldību darbinieki kā drošības radītāji un labas pārvaldības nodrošinātāji ir informēti par kopienā pastāvošajām bažām un vai viņiem ir sasaiste ar drošības politikas dinamiskajām norisēm nacionālā līmenī.

Šajā pētījumā izmantotais definējums arī pieder pie minētā dominējošā strāvājuma. Tas balstīts pieņēmumā, ka “drošība ir stāvoklis bez draudiem, .. kā arī valstu un sabiedrības spēja saglabāt neatkarīgu identitāti un to funkcionālu vienotību”¹⁸. Berija Buzana (*Barry Buzan*) piedāvātā definīcija akcentē sabiedrības līdzdalību drošības politikas veidošanā, kas ir būtiska subjektīvās uztveres analizē, kā arī uzsver identitātes un valsts un sabiedrības funkcionēšanu, kuras ir īpaši nozīmīgas hibrīddraudu dominēšanas apstākļos.

Drošības subjektīvā uztvere

Neraugoties uz pieaugošu interesi par daudzveidīgu drošības aspektu izpēti pēdējo gadu laikā, tomēr ir vairāki aspekti, kuriem nav pievērsta pienācīga uzmanība, bet kuriem ir īpaša nozīme situācijās, kad valstis un sabiedrības var kļūt par hibrīduzbrukuma objektiem un kad nepietiek ar militāro spēju klātbūtni un efektivitāti, bet nacionālās drošības stiprināšanā un pat aizsardzībā indivīds, grupas un sabiedrība kopumā sadarbojas ar bruņotajiem spēkiem. Koordinēta visu iesaistīto dalībnieku rīcība iespējama ar nosacījumu, ka indivīds

¹⁷ McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests. Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁸ Buzan, B. (1991). *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf, pp. 18–19.

vai grupas gūst apstiprinājumu tam, ka viņu subjektīvais drošības redzējums atbalsojas valsts līmeņa prioritāro risku un apdraudējumu sarakstā un valdības rīcībpolitikās. Tādējādi veidojas attiecības starp drošības politikas veidotājiem un šīs politikas patērētājiem, kuri, redzot savu bažu un baiļu atspoguļojumu valsts īstenotajās darbībās, kļūst par tās līdzīstenotājiem.

Tādēļ projekta izstrādes gaitā uzmanība pievērsta drošības subjektīvajam uztveres definējumam. Drošības objektīvos un subjektīvos aspektus vēl aukstā kara posmā akcentējis Arnolds Volfers (*Arnold Wolfer*), rakstot, ka “Drošība tās objektīvā nozīmē tiek mērīta ar apdraudējuma trūkumu pastāvošajām vērtībām, subjektīvā drošība ar baiļu neesamību, ka šādām vērtībām tiks uzbrukts”¹⁹. Drošības uztveri visbiežāk pēta no kvantitatīvā aspekta, noskaidrojot, kādus apdraudējumus dažādas sabiedrības grupas identificē kā prioritārus. Ja pieņem to, ka cilvēki savā apziņā konstruē realitāti tā, lai tā atbilstu pieņēmumam, kādai tai jābūt vai vajadzētu būt, tad apdraudējumi parāda, cik atšķirīgi un daudzveidīgi ir iedzīvotāju pieņēmumi par drošību un cik lielā mērā apdraudējumi tiek identificēti un saistīti ar konkrēto kontekstu. Retāk uzmanība pievērsta iemesliem, kāpēc tieši vieni vai otri draudi tiek prioritizēti un kā šis subjektīvais skatījums atspoguļojas attiecīgās valsts drošības politikā. Draudu identifikācijā un prioritizācijā svarīga ir gan sociālā pieredze, gan sociālā atmiņa. Ārkārtas situāciju vadībā tiek lietots jēdziens “sociālā ievainojamība”, kas apzīmē to kontekstuālo faktoru kopumu (piemēram, politisko, sociālo, kultūras), kas iezīmē kādas kopienas lielāku “uzņēmību” vai reakciju uz draudiem, kamēr citas kopienas, saskaroties ar šiem pašiem draudiem, reaģē citādāk.²⁰

Bobijs Dafijs (*Bobby Duffy*) norāda, ka ir maz tādu subjektīvās uztveres pētījumu, kas pievēršas maldīgas uztveres skaidrojumiem. Viņš to skaidro ar nepietiekamiem empīriskiem pierādījumiem. Sabiedriskās domas aptaujas par sociālās realitātes uztveri ir sāktas tikai salīdzinoši nesen – pagājušā gadsimta vidū, un arī pēc tam sekojis tikai salīdzinoši neliels to skaits.²¹

Tikai pēdējos gados piedzīvots šādu pētījumu pieaugums,²² ko veicinājuši tehnoloģiju attīstība, sociālo mediju izplatība un drošības elementu klātbūtne

¹⁹ Arnold, W. (1962). *Discord and Collaboration*: Baltimore: Johns Hopkins University, p. 150.

²⁰ Coppola, D. P. (2011). *Introduction to international disaster management*. Elsevier, p. 178.

²¹ Duffy, B. (2018). *The Perils of Perceptions. Why We're Wrong About Nearly Everything*. Atlantic Books, pp. 7–8.

²² Skatīt: Escriba-Folch, A. (2013). Repression, Political Threats, and Survival under Autocracy. *International Political Science Review*, 34(5), pp. 543–560; Farnham, B. (2003). The Theory of Democratic Peace and Threat Perception. *International Studies Quarterly*, 47(3), pp. 393–415; Rousseau, D., Garcia-Retamero, R. (2007). Identity, Power, and Threat Perception: A Cross-National Experimental Study. *Journal of Conflict Resolution*, 51(5), pp. 744–771; Siegrist, M., Gustcher, H., Earle, T. C. (2005). Perception of Risk: The Influence of General Trust, and General Confidence. *Journal of Risk Research*, 8(2), pp. 145–156; Stein, J. G. (2013). Threat Perception in International

visās politikās. Kā vienu no šādiem inovatīviem pētījumiem jāmin lietuviešu zinātnieku veikums, lai noskaidrotu vēsturiskās atmiņas ietekmi uz militāro draudu uztveri Lietuvā pagātnē, tagadnē un nākotnē.²³ Autori secina, ka sabiedrības uzticēšanās institūcijām ietekmē arī individu savstarpējo uzticēšanos, kam ir īpaši liela nozīme apdraudējumu situācijās. Savukārt drošība par nākotni veicina personisko drošumspēju un pārliecību par savu spēju rīkoties. Pandēmijas apstākļos pieaugošā neapmierinātība un pat dusmas var būt draudu un risku nenovērtēšanas un uz riskiem vērstas uzvedības (piemēram, nepakļaušanās māsēdes noteikumiem, sejas aizsargmasku nevalkāšanas u. c.) cēlonis.²⁴

Drošības subjektīvā uztvere ne tikai palīdz labāk izprast iedzīvotāju skatījumu uz apdraudējumiem, kas var atšķirties no valsts rīcībpolitikās definētajiem, bet arī veidot drošības un aizsardzības politiku, kas atspoguļo sinerģiju starp objektīvi pastāvošajiem izaicinājumiem, par kuriem indivīdi dažādu apsvērumu dēļ var nebūt informēti, un vienlaicīgi iekļauj rīcības, kuras reaģē uz iedzīvotāju pastāvošajām bažām. Šādas sinerģijas pastāvēšana ir nosacījums cilvēku attieksmes un arī uzvedības maiņai, kas palielina iedzīvotāju spēju sevi pasargāt. Uz šādu secinājumu norāda arī Rafaels Prjeto Kurjels (*Rafael Prieto Curiel*) un Stīvens Ričards Bišops (*Steven Richard Bishop*), kuri, pētot drošības un viktimizācijas attiecības, secina, ka “Drošības vai nedrošības uztvere var radīt cilvēkos nepieciešamību mainīt savu uzvedību”²⁵.

Arī šie autori norāda uz politikas veidotāju un sabiedrības grupu draudu uztveres interpretācijas savietojamību, kas novērš uztveres un maldīgas uztveres (*misperception*) iespējamās negatīvās sekas. Viens no pirmajiem par šiem jautājumiem starptautiskās politikas disciplinā rakstīja Roberts Džerviss (*Robert Jervis*), uzsverot, ka valstis un politikas veidotāji nereti pieļauj kļūdas lēmumu pieņemšanā, jo aplami kalkulē oponenta nolūkus un iespējamās rīcības. Viņš raksta: ja deg māja, tas nenozīmē, ka visi skries uz izeju identisku motīvu vadīti.²⁶ Lai arī Džerviss galvenokārt analizē valstu un lēmumu pieņēmēju savstarpējās uztveres īpatnības, daudzas atziņas iespējams ekstrapolēt uz indivīdu un grupu rīcību. Tā minētais piemērs par ugunsgrēku ir izmantojams,

Relations. In: Huddy, L., Sear, D. O., Levy, J. S. (eds.) *The Oxford Handbook Political Psychology*. Oxford: Oxford University Press, pp. 364–394.

²³ Lašas, A., Matonite, I., Jankauskaite, M. (2020). Facing past, present and future: the role of historical beliefs and experiences in the Lithuanian public perception of military threats. *Journal of Baltic studies*, 51(2), pp. 199–222.

²⁴ *Ibid.*, pp. 204–207.

²⁵ Curiel, R. P., Bishop, St. R. (2016). A metric of the difference between perception of security and victimisation rates. *Crime Science*, 5(12), p. 1.

²⁶ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, p. 19.

skaidrojot Latvijas iedzīvotāju dažādo subjektīvo attieksmi pret valsts dalību NATO, kuru kopumā atbalsta vairākums iedzīvotāju, bet militāro bāzu klātbūtni savās kopienās interpretē atšķirīgi (skatīt Valda Otuļa rakstu grāmatā). Atgādinājums, ka spēlētājs A spriež par spēlētāju B, balstoties uz tā sūtītajiem signāliem, var izrādīties maldīgas uztveres rezultāts. Lai izprastu B iespējamās rīcības, jānoskaidro tā tradīcijas, nacionālais stils, iekšējie konflikti, viņa paša izkalkulētās potenciālās rīcības sekas.²⁷

Latvijas iedzīvotāju subjektīvās drošības uztveres metodoloģiskā ietvara konstruēšanai svarīgi ir divi koncepti, kuri ļauj pievērst uzmanību indivīdu un grupu lomai. Tas ir cilvēkdrošības un sabiedrības drošības jēdziens. Cilvēkdrošības koncepcijā uzmanība pievērsta katra indivīda pamatvajadzību nodrošināšanai, kas tiek raksturota kā “brīvība no bailēm un brīvība no trūkuma”²⁸. Pie tam šajā konceptā tiek izšķirti tādi drošības sektori, kuri parasti trūkst tradicionālajās drošības studijās. Tie ir: veselības drošība, ekonomiskā, personiskā, ekoloģiskā, kopienas, politiskā drošība un uzturdrošība. Šie ir tieši tie drošības aspekti, kuri aktualizējas krīzes apstākļos un demonstrē valdības spēju veidot iekļaujošu un ilgtermiņa drošības politiku, kas rada priekšnoteikumus institūciju un indivīdu savstarpējai uzticībai. Tādēļ arī šajā pētījumā ir izmantoti minētie drošības sektori, papildinot tos ar militāro un hibrīddraudu sektoru.

Savukārt sabiedrības drošības jēdziens raksturo grupu un visas sabiedrības spēju izturēt un saglabāt savu patību pastāvīgi mainīgos apstākļos vai apdraudējuma situācijās, kā arī tādu savu tradicionālu modeļu kā valoda, kultūra, reliģija un nacionālā identitāte ilgspēju.²⁹ Ņemot vērā 21. gadsimta izaicinājumus, kas saistīti ar tādiem tradicionāliem (cietās drošības / šaurā interpretējuma) apdraudējumiem cilvēka un grupu eksistencei kā robežu pārskaatīšana, teritoriju okupēšana, vardarbīgu konfliktu izraisīšana, terorisms, kā arī iepriekš nepieredzēti un masveida raksturu ieguvušie riski, kas izriet no pandēmijas, hibrīddraudu, klimata pārmaiņu, nekontrolētas migrācijas un citiem apdraudējumiem, gan valstis, gan sabiedrības, gan indivīdi ir vienlīdz pakļauti eksistenciālām bailēm un satraukti par identitātes saglabāšanu. Pastāvošo dažādo draudu kombinācijas vēl jo vairāk rada nosacījumus un arī nepieciešamību apzināt objektīvu pastāvošo un subjektīvo drošības uztveri, kas padara indivīdus un grupas par drošības politikas līdzdarbīgām vienībām.

²⁷ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 21–22.

²⁸ *Human Development Report 1994*. Oxford: Oxford University Press, pp. 22–24.

²⁹ Buzan, B. et al. (1993). *The European Security Order Recast. Scenarios for the Post-Cold War Era*. London, New York: Pinter Publisher, p. 4.

Sabiedrības drošība ir nozīmīgs nacionālās un starptautiskās drošības nosacījums, jo tas raksturo attiecības starp dažādām sabiedrībā pastāvošām grupām, kurām ir raksturīgas miermīlīgas un uz savstarpēju sadarbību balstītas attiecības, kas vairo stabilitāti, savukārt spriedze vai pat konflikti ir nestabilitātes avots un negatīvi ietekmē starptautisko vidi. Attiecības starp grupām, kuras sakņotas subjektīvā drošības uztverē, jo tās skar identitātes aspektus, var būtiski iespaidot grupu uzvedību. Jo īpaši tam ir nozīme, ja pieaug dažādu grupu atšķirības – diskriminācija, favorītisms grupās, vienas grupas pārkums pār citu grupu, tas vairo spriedzi. Drošības subjektīvo aspektu analizē ir svarīga sevis, savas grupas (*in-group*) un citas grupas (*out-group*) savstarpējā uztvere,³⁰ kā arī pastāvošo atšķirību raksturs (naidīgs–draudzīgs–neitrāls). Ja starp grupām pastāvošās atšķirības subjektīvi netiek uztvertas kā apdraudošas, tad ir lielākas iespējas ilgstošai stabilitātei. Savukārt, ja pastāvošās atšķirības pārvēršas apdraudējumā, tad sabiedrība kļūst par risku avotu, kas sarežģī nacionālās drošības mērķu sasniegšanu.

Zinātniskās literatūras klāstā atrodami pētījumi par faktoriem, kas ietekmē subjektīvo uztveri. Tā jau pieminētie Kurjels un Bišops izšķir faktoros, kas ietekmē noziedzības uztveres līmeni. Tas var noderēt arī plašākā draudu analizē. Piemēram, viens no tiem ir iepriekšējā pieredze saskarsmē ar attiecīgo draudu; starptautiskā, nacionālā un lokālā vide, kura veicina vai samazina attiecīga drauda pastāvēšanu un izplatību; grupas, pie kuras pieder indivīds, pieredze un piedāvātie risinājumi; mediji un sociālie mediji draudu atspoguļošanā var situāciju saasināt un ietekmēt gan uztveri, gan uzvedību.³¹ Iepriekšēja saskare ar draudu var palielināt baiļu sajūtu. Pēc terorisma uzbrukumiem 2001. gada 11. septembrī sabiedriskās domas aptaujas ASV tūlīt demonstrēja, cik lielas bailes amerikāņu sabiedrības pārstāvji bija pārdzīvojuši. Tās emocionālā reakcija krietni pārsniedza reālos riskus. Saskaņā ar Hārvarda Universitātes profesores Dženiferas Lerneres (*Jennifer Lerner*) sniegto informāciju intervijā pēc 11. septembra teroraktiem, 30% aptaujāto pieļāva iespējamību, ka viņi varētu kļūt par teroristu upuriem tuvākajos 12 mēnešos.³²

Pie līdzīgiem secinājumiem nonākuši Daniels Stīvens (*Daniel Stevens*) un Niks Vons-Viljams (*Nick Vaughan-Wiljams*). Viņi apgalvo, ka vide vai tiešāk – konteksts, kurā persona ir sastapusies ar draudiem, nosaka, vai nākamo reizi

³⁰ Hogg, M., Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge, p. 23.

³¹ Curiel, R. P., Bishop, St. R. (2016). A metric of the difference between perception of security and victimisation rates. *Crime Science*, 5(12), pp. 1–2.

³² Vedantam, S. *How Emotional Responses To Terrorism Shape Attitudes Toward Policies*. 22.12.2015. Radio NPR. Pieejams: <https://www.npr.org/2015/12/22/460656763/how-emotional-responses-to-terrorism-shape-attitudes-toward-policies>

situācija tiks uztverta kā draudīga vai ne. Tā, piemēram, imigrācijas draudi vai vides piesārņojums vistiešākā veidā tiek saistīts ar kontekstu un sociālo pieredzi, kur, trūkstot sociālajai pieredzei, faktors (piem., vides piesārņojums) var nelikties tik draudīgs vai, gluži pretēji, var kļūt draudīgs, ja persona šo faktoru “ieliek” sev zināmā kontekstā, kā, piemēram, piesārņojums tuvu manai mājai.³³ Arī noziedzības gadījumā indivīds var uztvert savu tiešo vidi kā nedrošu, bet tajā paša laikā nebaidīties, ka viņš varētu kļūt par upuri, vai arī nebaidīties tāpēc, ka viņš ir veicis pasākumus, lai nekļūtu par upuri.³⁴

Vēl viena psiholoģiska reakcija, kas var ietekmēt subjektīvo uztveri, ir dusmas. Lernere norāda, ka uz traģiskiem un šķietami lieliem apdraudējumiem, kā, piemēram, terorisma uzbrukums, sievietes biežāk reaģē ar bailēm, bet vīrieši ar dusmām. Dusmas mazina riska izjūtu. Cilvēkiem, kas izjūt šīs emocijas, retāk sajūtas kā upuri. Turklāt tie ir gatavi paši uzņemties papildu riskus, pateicoties iespējamai vēlmei rīkoties agresīvi, un var veidoties vienkāršotā mehānismi.³⁵ Zīmīgi, ka citi pētījumi ASV pierāda, ka ziņas par ekonomiskiem draudiem iedzīvotājos drīzāk izraisa dusmas, nevis bailes. Tādējādi ar emociju starpniecību indivīdi nosaka to, kāda nozīme tiek piešķirta tam vai citam draudu veidam.³⁶

Šis atziņas daļēji sakrīt ar Dafija aprakstītajām draudu uztveres īpatnībām. Viņš norāda, ka attiecībā uz noziedzības uztveri pētījumi daudzu valstu sabiedrībās pierāda, ka neatkarīgi no tā, vai patiesais noziedzības un vardarbības līmenis krīt vai ne, kopējais apdraudējuma sajūtas līmenis tomēr saglabājas. Turklāt to nav iespējams tieši saistīt tikai un vienīgi ar noziedzības atainojuma intensitāti medijos, kas vienmēr būs salīdzinoši augsta. Dafijs savos un kolēģu pētījumos to galvenokārt saistījis ar indivīdu uztveres un “maldīgās” uztveres īpatnībām, kas piemīt ikvienam indivīdam. To ilgtermiņā ietekmē dažāda rakstura negatīvas informācijas lielais apjoms publiskajā telpā, kā arī ieradums dot priekšroku tieši šāda veida informācijai. Politiku un pazīstamu cilvēku radītas dramatiskas ainas un runas sabiedrībai šķiet interesantākas un pievilcīgākas. Rezultātā neatkarīgi no objektīvās realitātes, piemēram,

³³ Stevens, D., Vaughan-Williams, N. (2014). Citizens and Security Threats: Issues, Perceptions and Consequences Beyond the National Frame. *British Journal of Political Science*, 46, pp. 149–175, DOI: 10.1017/S0007123414000143

³⁴ Curiel, R. P., Bishop, St. R. (2016). A metric of the difference between perception of security and victimisation rates. *Crime Science*, 5(12), p. 2.

³⁵ Vedantam, S. *How Emotional Responses To Terrorism Shape Attitudes Toward Policies*. 22.12.2015. Radio NPR. Pieejams: <https://www.npr.org/2015/12/22/460656763/how-emotional-responses-to-terrorism-shape-attitudes-toward-policies>

³⁶ Coan, Travis G. et al. *Emotional Responses to Human Security Threats: Evidence from a National Experiment*. 31.10.2012. Pieejams: www.traviscoan.com/replication-materials.html.

fakta, ka kopumā kriminogēnā situācija vēsturiski kļūst arvien labāka, mums piemīt tendence domāt pretēji, secina Dafijs.³⁷

Situācijās, kad indivīds ilgstoši pārdzīvo spēcīgas bažas, tam rodas nopietnas grūtības novērst savu uzmanību uz kaut ko citu,³⁸ kā arī potenciāli var rasties citi kognitīvās kontroles traucējumi, piemēram, uztverot informāciju par iespējamo apdraudējumu.³⁹ “Draudi mūsu smadzenēs kļūst arvien lielāki un lielāki,”⁴⁰ raksta Dafijs. Cita pētnieku grupa – Leonijas Hadijas (*Leonie Huddy*) vadībā – norāda, ka, pieaugot apdraudējuma sajūtai, samazinās politiskā tolerance, pieaug aizspriedumi un etnocentrisms,⁴¹ kas var novest pie drošības situācijas pasliktināšanās.

Paralēli iedzīvotāju subjektīvajai draudu uztverei svarīgi aplūkot arī draudu intensitāti un to prioritāro uztveri. Nosacīti sadalot draudus divās grupās – personīgajos un sociotropiskajos draudos –, vērojama savdabīga aina. Hadija⁴² norāda, ka nacionāla līmeņa draudi visbiežāk atspoguļojas cilvēku uztverē saistībā ar ekonomiskajām sekām, kamēr personīgā līmeņa draudi veicina personīgo paradumu maiņu, lai mazinātu potenciālos draudus. No uztveres perspektīvas sociotropiskie draudi tiek uztverti kā tālāki no indivīda ikdienas gaitām, tomēr pētījumi parāda, ka indivīds daudz biežāk savā apziņā veido konstrukciju “sabiedrības apstākļi un valdība” nekā konstrukciju “paša apstākļi un publisko amatpersonu rīcība”⁴³. Šāda konstrukcija liecina, ka visbiežāk arī medijos sociotropiskie draudi tiek asociēti ar nacionālo līmeni un mazāka uzmanība pievērsta personiskajiem draudiem.

Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai Latvijas iedzīvotāju subjektīvais skatījums uz apdraudējumiem atbalsojas politikas veidotāju piedāvātajos rīcībpolitiku risinājumos. Tādēļ no plašajām teorētiskajām atziņām par drošības subjektīvo uztveri empīrisko datu ieguvei īpaši svarīgas ir šādas atziņas: baiļu līmenis dažādos drošības sektoros, kas var rezultēties pasīvā reakcijā uz

³⁷ Duffy, B. (2018). *The Perils of Perceptions. Why We're Wrong About Nearly Everything*. Atlantic Books, pp. 121–129.

³⁸ De Raedt, R., Koster, E. H. W. (2010). Understanding vulnerability for depression from a cognitive neuroscience perspective: Areappraisal of attentional factors and a new conceptual model. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 10, pp. 50–70.

³⁹ Beckwe, M. (ed.) (2013). Worrying and Rumination are Both Associated with Reduced Cognitive Control. *Psychological Research*, 9, p. 2, DOI: 10.1007/s00426-013-0517-5

⁴⁰ Duffy, B. (2018). *The Perils of Perceptions. Why We're Wrong About Nearly Everything*. Atlantic Books, p. 125.

⁴¹ Huddy, L. et al. (2002). The Consequences of Terrorism: Disentangling the Effects of Personal and National Threat. *Political Psychology*, 23(3), p. 486. Pieejams: <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/you.stonybrook.edu/dist/f/1052/files/2018/03/Huddy-Feldman-Capelos-and-Provost-2002-The-Consequences-of-Terrorism-rpyn7l.pdf>

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

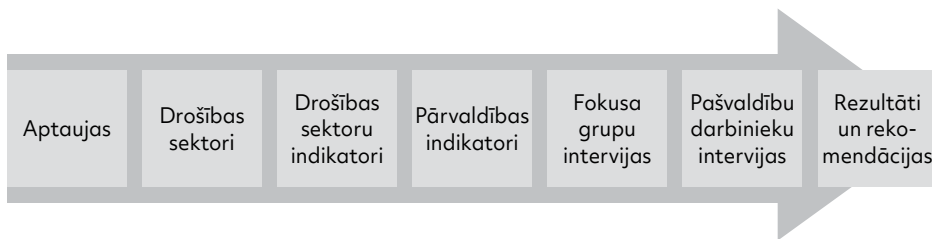
notiekošo un mazināt līdzdalību visaptverošas aizsardzības sistēmas veidošanā; dusmu pastāvēšana sabiedrības grupās, kas savukārt var radīt priekšnoteikumus radikalizācijai un agresijai; pārliecība par nākotnes attīstību kā savas drošumspējas/noturīguma rādītājs; uzticēšanās institūcijām/valdībai, kas veicina sadarbību starp drošības veidotājiem, tai skaitā pašu sabiedrību.

Iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere un drošības politikas veidošana: pētījuma rāmējums

Mūsdienās ikviena rīcībpolitikas veidošana ir saistīta gandrīz ar visa plašā apdraudējuma spektra apzināšanu un ietekmes uz sabiedrību prognozēšanu. Šajā daudzveidīgajā un sarežģītajā situācijā sabiedrība ir viens no nozīmīgākajiem partneriem eksistējošo un potenciālo draudu novēršanā. Taču šie dažādie draudi un riski sabiedrībā tiek atšķirīgi uztverti un prioritizēti. Daļā indivīdu tie izraisa bailes, citos dusmas, vēl citos neuzticību politikas veidotājiem un to pieņemtajiem lēmumiem un rīcībpolitikām. Attiecīgi arī sabiedrības pārstāvju drošības izjūtas un labsajūtas nodrošināšana neaprobežojas ar valsts ārējo robežu sargāšanu vai indivīdu fiziskās drošības garantēšanu. Drošības politikas veidotājiem līdz ar to jālieto kompleksa pieeja iedzīvotāju drošumspējas veidošanā, kurā vienlīdz liela nozīme ir gan valsts neatkarības nodrošināšanai, gan arī privātam un datu drošībai kibertelpā, sabiedrības veselībai, personiskai drošībai, emocionālai un garīgai labklājībai u. c. Līdz ar to mūsdienās var tikt uzdoti pamata jautājumi, lai uzzinātu, kā sabiedrība formulē stāvokli, kurā jūtas droši; kāda veida draudus mēs uzskatām par primāriem; vai politikas veidotāji apzinās un spēj reaģēt uz sabiedrības pārstāvju vajadzībām.

Lai rastu atbildes uz jautājumiem, vai un kā cilvēku drošības uztvere atspoguļojas drošības politikā, kādus un, galvenais, kāpēc viņi identificē vienus vai otrs draudu veidus un vai pašvaldības reaģē uz cilvēku bailēm/bažām, tās mazinot, vai rodas saikne starp drošības politikas veidotāju un patērētāju, izveidota vairāku posmu izpētes darba metodoloģija, kas atspoguļota attēlā.

Pirmkārt, projekta atskaite punkts bija daudzās Latvijā veiktās sabiedriskās domas aptaujas, kuras iezīmē iedzīvotāju attieksmi pret drošības situāciju valstī un galvenajiem draudu veidiem. Tas savukārt palīdzēja veidot jautājumus fokusa grupu intervijām šī projekta mērķu sasniegšanai. Pētījumā izmantoti to Latvijas un starptautisko sabiedriskās domas aptauju rezultāti, kas atainoja Latvijas iedzīvotāju viedokļus un noskaņojumus, kuri bija apkopoti laika posmā no 2014. gada līdz 2019. gada sākumam. Saskaņā ar tiem Latvijas iedzīvotāji pamatā kā nozīmīgus saskata draudus, kuru avots ir valstī, nevis

Pētījuma īstenošanas posmi

ārējus draudus.⁴⁴ Starp nozīmīgākajiem apdraudējumiem Latvijas iedzīvotāji identificējuši sociālus draudus, piemēram, zemas algas, bezdarbs, nepietiekamas sociālās garantijas.⁴⁵ Iedzīvotāju neapmierinātība ar valsts pārvaldes darbu, neuzticēšanās politiskajai elitei veicinājusi situāciju, kad vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju dažādās sabiedriskās domas aptaujās paudusi pilnīgu vai daļēju neuzticēšanos nacionāla līmeņa valsts pārvaldes iestādēm, galvenokārt valdībai un Saeimai,⁴⁶ un to darbību skatījusi kā iespējamu apdraudējumu.⁴⁷ Līdzās šim bieži atzīmēta arī korupcija kā nozīmīgs apdraudējums.⁴⁸ Aptauju dati norāda uz to, ka Latvijas iedzīvotājus satrauc arī demogrāfiskie jautājumi, piemēram, sabiedrības novecošana, zema dzimstība, ekonomiskā situācija valstī.⁴⁹ Lai arī retāk nekā iepriekšējās draudu grupas, tomēr aptaujās parādījušies arī tādi iedzīvotāju identificētie draudu veidi kā Latvijas integrācijas problēmas un divkopienu sabiedrības esamība, imigrācija, ekoloģiskās problēmas un

⁴⁴ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 19.06.2016.; Eurobarometer, *Special Eurobarometer 464b. Security*, June 2017; *Eurobarometer*, Autumn 2018; SKDS, 02.2018.; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2018.

⁴⁵ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 06.2016.; *Eurobarometer*, Autumn 2018; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2018.

⁴⁶ Salīdzinoši – pašvaldībām iedzīvotāji uzticas ievērojami vairāk. Piemēram, SKDS 2018. gada februārī veiktā aptauja rādīja, ka vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju ir pilnībā vai daļēji apmierināti ar savas pašvaldības darbu.

⁴⁷ SKDS. *Latvijas Barometrs*, 12.2016.; SKDS, 07.2017.; Pew Research. *Ethnic Russians in Some Former Soviet Republics Feel a Close Connection to Russia*. 24.07.2017. Pew Research. Pieejams: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/07/24/ethnic-russians-in-some-former-soviet-republics-feel-a-close-connection-to-russia/>; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2017.; SKDS, 02.2018.; SKDS, 07.2018.; SKDS, 11.2018.; *Eurobarometer*, 09.2018.

⁴⁸ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 12.2016.; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2017.

⁴⁹ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2015). *Aktuālās drošības problēmas Latvijā*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 06.2016.; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2017.; SKDS, 06.2018.; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 12.2018.

dabas katastrofas, kiberdraudi personiskā un nacionālā līmenī.⁵⁰ Attiecībā uz iekšējiem draudiem nepastāv ievērojamas atšķirības starp Latvijas iedzīvotāju viedokļiem atkarībā no to etniskās vai lingvistiskās piederības. Tiesa, krievvalodīgie Latvijas iedzīvotāji biežāk Latvijas valsti skata kā svešu un naidīgu, kā apdraudējuma avotu to personiskajai drošībai.⁵¹ Kā nozīmīgāko ārējo apdraudējuma avotu Latvijas iedzīvotāji galvenokārt minējuši Krievijas Federācijās ārpolitiku. Un te pastāv ievērojamas atšķirības starp divām lingvistiskās piederības grupām. Latviešu vidū šāda viedokļa atbalstītāju īpatsvars bija salīdzinoši liels un aptaujās sasniedza vairāk nekā pusi no kopējā aptaujāto skaita, bet starp krievvalodīgajiem respondentiem šāda viedokļa atbalstītāju skaits aptaujās nerasniedza pat 1/5. Krievijas Federācijas aktivitātes drīzāk viņi skatījuši kā tādas, kas līdzsvaro Rietumu realizētās politikas un/vai aizstāv krievvalodīgos ārpus tās robežām.⁵² Aptaujās iezīmējās arī Latvijas iedzīvotāju bažas par NATO spēku klātbūtni kā iespējamo to apdraudējuma avotu.⁵³

Otrais pētījuma solis bija saistīts ar drošības sektoru noteikšanu. Tajos notiktu apdraudējumu identificēšana ar izvēlētu indikatoru palīdzību. Šajā gadījumā autori izmantoja gan Barija Buzana klasisko iedalījumu ekonomiskajos, politiskajos, militārajos, vides, sabiedrības un strukturālajos sektoros,⁵⁴ gan Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmas ietvarā izstrādātos cilvēkdrošības jēdzienu skaidrojošos sektorus – veselību, personisko, kopienas, vides, politisko.⁵⁵ Ņemot vērā pēdējos gados pieaugošo un Latvijas situācijai īpaši nozīmīgo hibrīdapdraudējumu, tad arī tie iekļauti kopējā sarakstā. Tieši hibrīddraudi un riski indivīdam un sabiedrībai rada apstākļus personiskiem kognitīvi emocionāliem konfliktiem, kuriem raksturīgas tādas pazīmes

⁵⁰ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 06.2016.; *Eurobarometer*, 11.-12.2016.; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 12.2016.; Pew Resarch. Pieejams: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/07/24/ethnic-russians-in-some-former-soviet-republics-feel-a-close-connection-to-russia/>; SKDS. *Latvijas Barometrs*, 10.2017.; SKDS, 11.2017.; SKDS, 04.2018.; SKDS, 05.2018.; *Eurobarometer*, Autumn 2018; SKDS, 10.2018.; SKDS, 12.2018.

⁵¹ Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2016). *Societal Security. Inclusion-Exclusion Dilemma. A Portrait of the Russian Speaking Community in Latvia*. Rīga: Zinātne.

⁵² Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija; Pew Research. *Ethnic Russians in Some Former Soviet Republics Feel a Close Connection to Russia*. 24.07.2017. Pew Resarch. Pieejams: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/07/24/ethnic-russians-in-some-former-soviet-republics-feel-a-close-connection-to-russia/>

⁵³ Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2016). *Sabiedrības destabilizācijas iespējamība Latvijā: potenciālie nacionālās drošības apdraudējumi*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija.

⁵⁴ Buzan, B. (1991). *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf, pp. 116–134.

⁵⁵ *Tautas attīstības pārskats. Cilvēkdrošība. Latvija*. (2003). Rīga: UNDP, 30. lpp.

kā apjukums, dezorientācija, motivācijas zaudēšana, depresija, noliegums, saiknes zaudēšana ar realitāti, vājums, bailes vai pārspīlēta kāda apbrīnošana un citas, kas norāda uzbrukuma vektorus potenciālajam ienaidniekam, lai ietekmētu un pakļautu izvēlēto individu vai grupu sev vēlamā virzienā un veidā. Šādās situācijās cilvēks pats vairs nav savas izvēles noteicējs, bet pakļaujas citu kontrolei. Jo īpaši šādi kognitīvie konflikti tiek izmantoti “kritiskos laikos” (vēlēšanas, gatavošanās militārām operācijām, sabiedriskās domas atbalsta iegūšanas kampaņās).⁵⁶

Treškārt, balstoties uz vairākām sabiedriskās domas aptaujām, kas veiktas Latvijā un veltītas iedzīvotāju attieksmes pret drošības situāciju (Latvijā, Eiropā un pasaulē) apkopošanai un cilvēkdrošības pētījumu izvērtēšanai, tika izveidots Latvijai nozīmīgāko drošības sektoru saraksts un atbilstoši tam atlasīti indikatori, kas bijuši lietoti un pārbaudīti iepriekšējos pētījumos.⁵⁷ Drošības sektoru un attiecīgo indikatoru saraksts atspoguļots 1. tabulā.

Ceturtais solis bija saistīts ar pārvaldības jēdziena un tādu pārvaldības indikatoru definēšanu un atlasīti, kuri būtu piemērojami dažādiem drošības sektoriem. Draudu sekas ir gan politiskās uzvedības maiņa, gan arī valdības reakcijas un pārvaldības efektivizācija.⁵⁸

Labas pārvaldības jēdziens visbiežāk tiek lietots, lai aprakstītu procesus politiskajā un administratīvajā sistēmā, kur iesaistās institūcijas un privātie uzņēmēji, indivīdi un nevalstiskās organizācijas, lai panāktu labāku valsts pārvaldes darbību un operatīvāku reakciju uz sabiedrības problēmām un izaicinājumiem. Lai arī mēdz runāt par labo pārvaldību (*good governance*) un viedo pārvaldību (*smart governance*),⁵⁹ šajā pētījumā tika izmantotas Pasaules Veselības organizācijas piedāvātie kritēriji viedajai pārvaldībai (*smart governance*), saucot to par labu pārvaldību, jo tieši termins “laba pārvaldība” ir akceptēts Latvijas sabiedrībā.

Sākotnēji labas pārvaldības jēdziens tika saistīts ar piecām pārvaldes vērtībām – atvērtība, līdzdalība, atbildīgums, efektivitāte un saskaņotība, ko

⁵⁶ Skatīt: Wells II, L. (2017). Cognitive-Emotional Conflict – Adversary Will and Social Resilience. *PRISM*, 7(2). Pieejams: Cognitive-Emotional Conflict – Adversary Will and Social Resilience > PRISM | National Defense University > News (ndu.edu); Studeman, W. O. (02.2017). Tutorial on Managing the Overlap Between and Alignment of Cyber, Information Warfare/Conflict/Operations and Intelligence (including all forms of security), p. 27.

⁵⁷ Ozoliņa, Ž. (red.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne; Ozoliņa, Ž. (red.) (2016). *Societal Security. Inclusion-Exclusion Dilemma. A Portrait of the Russian Speaking Community in Latvia*. Rīga: Zinātne; Nacionālā Aizsardzības akadēmija (2015). *Aktuālās drošības problēmas Latvijā*. Rīga: Nacionālā Aizsardzības akadēmija un citi.

⁵⁸ Stevens, D., Vaughan-Williams, N. (2014). Citizens and Security Threats: Issues, Perceptions and Consequences Beyond the National Frame. *British Journal of Political Science*, 46, pp. 149–175, DOI: 10.1017/S0007123414000143

⁵⁹ World Health Organization. *Governance for health in the 21st century*. 2012.

1. tabula. **Drošības sektori**

Drošības sektori	Indikatori
Ekonomikas sektors	Pirkjspēja Spēja veidot uzkrājumus Ienākumu stabilitāte Pieeja finansiālam atbalstam nepieciešamības gadījumā Uzņēmējdarbības vides stabilitāte un prognozējamība Ekonomikas noturība pret globālās ekonomikas svārstībām un eksporta tirgu diversitāte Administratīvais slogs uzņēmējdarbībai un uzņēmējdarbības uzsākšanai
Politikas sektors	Valdības stabilitāte Pieņemto lēmumu leģitimitāte Politiskais atbalsts drošības situācijas uzlabošanai valstī Attiecību raksturs starp nacionālo un lokālo/pašvaldību līmeni Sabiedrības līdzdalība vēlēšanās Uzticība politiskiem institūtiem
Sabiedrības drošības sektors	Grupu identitāte un tās saglabāšanas iespējas Izglītības pieejamība Sabiedrības līdzdalība Ticības brīvība Kultūras daudzveidība Kopienas pašizpaušmes iespējas Psiholoģiskais noturīgums
Vides sektors	Apdraudēto resursu aizsargāšana Rīcībspēja dabas katastrofu radīto seku pārvarēšanā Likumdošana vides piesārņojuma mazināšanai Iniciatīvas klimata pārmaiņu mazināšanai Vides resursu kvalitāte
Militārais sektors	Valsts robežu drošība Spēja nepieļaut citas valsts iebrukumu Spēja aizsargāt valsti iebrukuma gadījumā (bruņoto spēku gatavība, spējas, iedzīvotāju griba un gatavība) Finansiālais nodrošinājums NBS spēju attīstībai Sabiedrības iesaiste valsts aizsardzībā – dalība Zemessardzē, jaunsardzē vai iestāšanās profesionālajā dienestā
Hibriddraudu sektors	Fiziskā drošība un aizsardzība pret dabas katastrofām Informācijas drošība – viltus ziņas, mediju brīvība, vide un patība Citu valstu iejaukšanās iekšējās lietās un to ietekme Kiberuzbrukumi Kritiskās infrastruktūras apdraudētība
Personiskās drošības sektors	Veselība Sociālā aizsardzība Labklājība Fiziskā drošība Emocionālā drošība Noziedzības līmenis

Eiropas Savienība definēja 2001. gadā. Taču, tā kā valsts pārvaldei un pašvaldībām risināmie jautājumi kļuva arvien sarežģītāki, bija nepieciešama “kopējā risinājuma meklēšanas stratēģija”, kur publiskās pārvaldes iestādes kopā ar sabiedrību un politiķiem konstruktīvi sadarbojas. Taču ne visiem pārvaldības dalībniekiem ir kopīga vērtības un, vēl jo vairāk, kopīga izpratne par to, kas ir vērtības un kādām jābūt vērtībām, uz kuru bāzes tiek veidota sadarbība, lai risinātu sarežģītas sociālekonomiskas vai apstākļu izraisītas ārkārtas situācijas. Tādēļ vēlāk pārvaldības definējumi atspoguļo nosacījumus “labākā risinājuma meklēšanas stratēģija”⁶⁰, kas ietver virkni nosacījumu. Tā pārvaldības pamatā ir pieņēmums, ka, jau veidojot rīcībpolitikas, normatīvos aktus un jebkādu administratīvo regulējumu, ir jāņem vērā paredzamais iegūstamais rezultāts, ko iegūst iedzīvotājs, nevis citas pārvaldes institūcijas.⁶¹ No labas pārvaldības perspektīvas jebkura valsts veidotā rīcībpolitika ietver tālredzīgu, uz nākotni vērstu skatījumu un rīcībpolitikas izstrāde ir balstīta uz pierādījumiem. Šajā kontekstā iedzīvotāju draudu uztvere, to intensitāte ir nozīmīgs drošības politikas pilnveides pierādījums. Labas pārvaldības kontekstā daudz uzmanības tiek pievērsts iestāžu savstarpējai koordinācijai un spējai vienoties par koordinētu rīcību ārkārtas situācijās.⁶²

Vienlaikus labas pārvaldības elementi pētījumā tika uzlūkoti kā *netiešie/fona indikatori*, kas ir saistīti ar drošības vidi un var iedarboties uz personas neapmierinātību un diskomfortu (piem., normatīvo aktu izmaiņu biežums).⁶³ Pārvaldības indikatori kā netiešie vai fona indikatori, ilgstošā periodā negatīvi iedarbojoties, var ietekmēt drošības uztveri. Tajā pašā laikā drošību *tieši ietekmējošie indikatori* (piem., drošība uz ielas vai bailes palikt bez darba) ir saistīti ar drošību un pastāvīgi iedarbojas uz drošības uztveri.

Tādējādi, balstoties uz teorētiskām nostādnēm par labu pārvaldību, pētījumā sākumā tika noteikti nozīmīgākie labas pārvaldības elementi, kas atspoguļo visu plašo pārvaldības jautājumu spektru:

- pārvaldības sistēmas stabilitāte, prognozējamība, pēctecība;
- plānošanas ilgtermiņa pieeja – ilgtermiņa redzējums;
- reformu jēgpilnums – ieviešanas efektivitāte;
- caurskatāmība;
- normatīvo aktu izmaiņas un to biežums;
- ierēdņu profesionalitāte;

⁶⁰ World Health Organization. *Governance for health in the 21st century*. 2012.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Cole, G. A. (1997). *Personnel Management: Theory and Practice*. London: Greener Books, p. 78.

- informētība, kā rīkoties X stundā, preventīvās rīcībpolitikas veidošana;
- iestāžu darbības koordinācija.

Tālākajā izpētē šie pārvaldības elementi tika piemēroti drošības sektoriem, kas savukārt secīgi veidoja pamatojumu interviju jautājumiem sarunās ar pašvaldību darbiniekiem un iegūto datu analīzei, salīdzinot ar iedzīvotāju drošības uztveres rezultātiem. 2. tabulā atspoguļoti pārvaldības indikatori atbilstoši dažādiem drošības sektoriem.

Piektajā solī izvēlētas pašvaldības, kurās tika veiktas fokusa grupu intervijas. Fokusa grupu intervijas tika realizētas Ādažos, Daugavpilī, Gulbenē, Jaunjelgavā, Liepājā, Ļaudonā, Madonā, Rīgā (divas), Rēzeknē, Talsos. Fokusa grupu norises vietas bija izvēlētas tā, lai nodrošinātu plašu reģionālo pārstāvniecību, kā arī bija nodrošināti dažādi ģeogrāfiskie, sociālpolitiskie un ekonomiskie konteksti. Starp izvēlētajām apdzīvotajām vietām ir gan galvaspilsēta, gan republikas pilsētas ar pilsētu domēm un mazpilsētas ar novadu domēm, gan ciems, kurā darbojas pagasta pārvalde. Fokusa grupu diskusiju mērķauditorijas bija veidotas tā, lai maksimāli tiktu nodrošināta dažādu sabiedrības pārstāvju klātbūtne kā demogrāfiskā, tā arī ekonomiskā, sociālā un citās dimensijās. Tajās piedalījās visu vecumgrupu (sākot no 18 gadu vecuma) dažādu dzimumu pārstāvji ar atšķirīgu izglītības līmeni, sociālo statusu un nodarbošanos, etnisko un reliģisko piederību. Katrā grupā bija ne mazāk kā astoņi un ne vairāk kā 15 dalībnieki. Fokusa grupas moderēja šīs monogrāfijas autori, stingri sekojot pētījumā noteiktajam analītiskajam ietvaram un no tā izrietošajai pētnieciskajai loģikai. Fokusa grupu intervijas ilga ne vairāk kā pusotru–divas stundas un ne mazāk kā stundu.

Sestajā solī, balstoties uz iepriekš pamatotiem un izvēlētiem labas pārvaldības elementiem un drošības sektoriem atbilstošiem indikatoriem, veiktas intervijas ar visu to pašvaldību darbiniekiem, kurās iepriekš veiktas fokusa grupu intervijas ar iedzīvotājiem. Lai iegūtu salīdzināmus rezultātus, sākotnēji analizēti fokusa grupu dati katrā no pašvaldībām, izceļot katrā no tām trīs nozīmīgākos draudu veidus, kurus nosaukuši un apsprieduši iedzīvotāji. Šie prioritārie apdraudējumi bija atskaites punkts, vērtējot pašvaldības darbinieku attieksmi pret tiem. Izpētes gaitā svarīgi konstatēt, vai pašvaldības darbinieku minētie riski un apdraudējumi sakrīt ar iedzīvotāju subjektīvi uztvertajiem. Pēc šīs informācijas ieguves pētījumā jānoskaidro, vai pašvaldības līmenī tiek veiktas darbības cilvēkiem svarīgajos sektoros un vai tiek vairota vai mazināta viņu drošumspēja. Pašvaldības pārstāvju attieksme tika mērīta, realizējot padziļinātās, daļēji strukturētās intervijas. Interviju laikā tika uzdoti jautājumi, kas ļāva identificēt pašvaldības darbinieku skatījumu uz iespējamiem apdraudējumiem lokālajām kopienām, kas dzīvo pašvaldībās, to attieksmes pret katru

2. tabula. Pārvaldības indikatori drošības sektoros

	Ekonomiskā drošība	Politiskā drošība	Sabiedrības drošība	Vides drošība	Militārā drošība	Hibrīdraudu sektors	Personiskā drošība
Pārvaldības sistēmas stabilitāte	Paredzamas, prognozējamas izmaiņas nodokļu politikā viena gada perspektīvā	Galvenie politikas mērķi nemainās	Laiks personai sagatavoties un pieņemt pārmaiņas	Laiks personai sagatavoties un pieņemt pārmaiņas	Sistēmas stabilitāte	Ir identificēti hibrīdraudi un izstrādāta sistēma, kā pretdarboties	Laiks personai sagatavoties un pieņemt pārmaiņas
Plānošanas ilgtermiņa pieeja – ilgtermiņa redzējums	Pieejams redzējums par nodokļu politiku piecu gadu perspektīvā	Pat valdību maiņas gadījumā tiek saglabāta iepriekšējā pēctecība	Darības ir secīgas	Darības ir secīgas	Militāro spēju un kapacitātes pieaugums	Darības ir secīgas. Hibrīdraudai ir iekļauti <i>in all policies</i>	Darības ir secīgas
Cauriskatāmība	Cauriskatāms process nodokļu izmaiņām	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai	Cauriskatāms process lēmumu pieņemšanai
Informētība, kā rīkoties X stundā, preventīvās rīcībpolitikas veidošana	Informācija par rīcību ekonomiskās krīzes gadījumā	Informācija par rīcību politiskās krīzes gadījumā. Politiski skanota rīcība sistēmiskās krīzes gadījumā	Informācija, kā rīkoties visbiežāk drošību apdraudošās situācijās	Informācija, kā rīkoties visbiežāk drošību apdraudošās situācijās	Informācija, kā personai rīkoties militārās krīzes gadījumā	Informācija, kā rīkoties, sastopoties ar hibrīdraudiem	Informācija, kā rīkoties visbiežāk drošību apdraudošās situācijās
Starptaužu koordinācija	Iestāžu koordinācija jaunu iniciatīvu ieviešanā	Iestāžu koordinācija kā krīzes, tā parastās politikas situācijā	Visu informāciju var saņemt vienā vietā (112, <i>latvija.lv</i>)	Visu informāciju var saņemt vienā vietā (112, <i>latvija.lv</i>)	Iestādes ir informētas rīcībai noteiktās militārās situācijās	Iestādēs koordinēti pretdarbojas hibrīdraudiem	Visu informāciju var saņemt vienā vietā (112, <i>latvija.lv</i>).
Reformu jēgpilnums	Reformas mērķis ir izskaidrots						
Normatīvo aktu izmaiņas	Normatīvo aktu izmaiņu biežums						
Ierēdņu profesionalitāte	Starptautiskais indekss par profesionalitāti						

no iedzīvotāju prioritizētajiem draudu veidiem fokusa grupu interviju laikā. Tāpat arī intervijās tika noteikts, vai pašvaldības darbinieki piešķir vietējai pašvaldībai lomu draudu novēršanā un kāda tā ir, kā arī tika noskaidrots, kā tie vērtē vietējo un nacionāla līmeņa pārvaldes institūciju sadarbību. Līdzās intervijām tika analizēti pašvaldības stratēģiskās plānošanas dokumenti un normatīvie akti, kas ļāva ieskatīties pašvaldību realizētajās rīcībpolitikās draudu novēršanas kontekstā.

Pētījuma sestais un noslēdzošais solis ir saistīts ar secinājumu un rekomendāciju izstrādi, kuru veidošanā ir piedalījušies visi iesaistītie monogrāfijas autori.

Secinājumi

Lai arī drošības teorētisko un praktisko aspektu pētīšanai Latvijā un pasaulē ir senas tradīcijas, pēdējās desmitgadēs pieaugušo apdraudējumu un risku klāsts turpina piegādāt zinātniekiem un politikas veidotājiem arvien jaunus izaugsmes laukus. Spēju veikt visaptverošu un teorētiski pamatotu drošības situācijas analīzi ietekmē un arī kavē apdraudējumu avotu savstarpēja pārklāšanās un dinamiska transformācija. Piemēram, kādas sabiedrības grupas šķietami īslaicīga neapmierinātība ar politisku lēmumu var pāraugt dusmās, kas izpaužas nemieru ierosināšanā, ko uzkurina sociālie mediji, un rezultātā šo situāciju izmanto nedraudzīgi ārvalstu spēlētāji. Šo situāciju varētu raksturot kā hibrīddraudu tālāku “hibridizāciju”. Cilvēku emocijas, kas veidojas drošības uztveres rezultātā, atstāj iespaidu uz rīcībpolitiku formulējumu, pieņemšanu un ieviešanu pašvaldību un nacionālā līmenī, kā arī uz indivīdu personisko stratēģiju un noturīguma izstrādi un lietošanu. Jo lielākā mērā valsts un kopienu līmeņa pārvalde reaģē uz iedzīvotāju bažām un bailēm, jo lielāka iespēja izveidot partnerības un sadarbības modeli ikdienas izaicinājumu risināšanā, kurš krīzes un ārēja apdraudējuma apstākļos kalpo visaptverošās aizsardzības mērķiem. Ņemot vērā, ka drošības subjektīvā uztvere raksturo sabiedrībā pastāvošo attieksmju daudzveidību, tieši fokusa grupu intervijas ir viena no metodēm, kura atklāj iedzīvotājos valdošo emociju spektru. Apkopotie rezultāti un datu puduri no dažādiem Latvijas novadiem var sekmēt tādu rīcībpolitiku ieviešanu, kas atbilstu konkrētās kopienas vajadzībām. Rakstā piedāvātais metodoloģiskais rāmējums ir izmantots empīriskā pētījuma veikšanai un ir nodrošinājis rekomendāciju izstrādei bagātīgu informācijas klāstu, kas atspoguļots grāmatas noslēgumā.